

7. Батуріна С. Українська історія в сучасних Російських підручниках з історії (2009–2015 pp.). Історіографічні дослідження в Україні. 2016. Вип. 26. С.468–482.
8. Арсентьев Н. М., Данилов А. А. История России. 6 класс. В 2 частях URL: <https://s.11klasov.ru/6404-istorija-rossii-6-klass-v-2-chastjah-arsentev-nm-danilov-aa-i-dr.html>
9. Арсентьев Н. М., Данилов А. А. История России. 7 класс. В 2 частях URL: <https://s.11klasov.ru/6429-istorija-rossii-7-klass-v-2-chastjah-arsentev-nm-danilov-aa-i-dr.html>
10. Арсентьев Н. М., Данилов А. А. История России. 8 класс. В 2 частях URL: <https://s.11klasov.ru/6455-istorija-rossii-8-klass-v-2-chastjah-arsentev-nm-danilov-aa-i-dr.html>
11. Горинов М. М., Данилов А. А. История России. 10 класс. В 3 частях URL: <https://s.11klasov.ru/6502-istorija-rossii-10-klass-v-3-chastjah-gorinov-mm-danilov-aa-i-dr.html>
12. Російський історик: «Ми не захистили професію від шарлатанів» URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2015/11/9/148692/>

УДК: 93:327.82:659

ФЕЙКОВІ НОВИНИ, ЯК ЗАСІБ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Д. Д. Пятіна, К. І. Мелекєсцев

Анотація. Розкрито проблему дезінформації населення, з метою впливу на світогляд та політичну ситуацію у світі, зокрема досліджено методи маніпуляції історією Російською владою, з метою дискредитації України, розпалювання міжетнічної ненависті, та роль фейкових новин у цьому процесі.

Ключові слова: «Україна»; «Росія»; «фейк»; «інформаційна війна»; «тимчасово окуповані території»; «міжнародні відносини».

Писемні пам'ятки – серед головних історичних джерел, котрі використовуються задля пошуку історичної істини науковцями. За їх допомогою історики встановлюють хронологію подій, деталі, а також дізнаються про нові історичні факти. Саме тому так важливо неупереджено та професійно підходити до питання дослідження писемних джерел. Підвищення рівня життя, збільшення освіченої кількості населення світу, та вільний доступ до мережі Інтернет мали не лише позитивні наслідки. Осучаснений інформаційний простір виявився небезпечним місцем, де зацікавлені сторони можуть легко видати бажане за правду. Саме тому зараз так важливо боротись з масовими випадками дезінформації, які можуть не лише спалювати інформацію про сучасні та минулі історичні події, а й спричинити проблеми майбутнім поколінням істориків. *Мета цієї роботи продемонструвати головні причини виникнення фейкових новин, а також показати їх потенційну небезпеку для наступних поколінь.* Питання дезінформації відоме з часів стародавнього Риму, проте особливої актуальності набуло зараз – з поширенням мережі Інтернет та збільшенням кількості її користувачів. Дослідженню й вирішенню проблеми в останні роки було присвячено чимало робіт українських та іноземних авторів, проте постійне розширення «інструментарію» фейкових новинарів робить актуальними подальше розкриття теми.

Розвиток технологій дав поштовх до загального покращення рівня життя світової спільноти – нові медикаменти, нові шляхи боротьби з бідністю та голодом у країнах третього світу, доступ до інформації та збільшення кількості освіченого населення, полегшення фізичної праці, а також збільшення кількості робочих місць – усе це беззаперечно стало переламним моментом у світовій історії. Проте разом з усіма перевагами з'явилися і небезпеки – доступність інформації не зробила її безпечною та достовірною, чим уже тривалий час зловживають зацікавлені особи з метою досягнення власних, часто відверто злочинних намірів.

Вивченню питання інформаційної безпеки та впливу фейкових новин на суспільство останнім часом було присвячено чимало уваги у всьому світі, зокрема й в Україні. Ірпінська Національна Спілка Журналістів України створила власний «Реєстр фейків України», де розміщено основні критерії виявлення таких новин, а також створено спеціальну базу даних з

усіма новинами, що підпадають під такі ознаки. Впливу, меті та способам виявлення подібних новин останнім часом присвятили свою роботу Патрісія Моравець, Рендал Мінас та Алан Деніс, дослідивши причини довіри людей до фейкових новин [1].

XXI століття ознаменоване новими методами інформаційного протистояння. Маніпуляція свідомістю, вплив на думки та рішення населення вдало підтримують збройні методи ведення війни. Викривлене, завідомо неправдиве зображення подій і політичних постатей впливає на сприйняття їх населенням, як наслідок – сіє сумніви та недовіру до правлячої верхівки, породжує агресію та ненависть до інших народів, підсилює дискримінацію. При цьому подання інформації може відбуватися таким чином, що постраждалі від інформаційного впливу особи вважатимуть його наслідки такими, що були викликані їх власними рішеннями, єдиними можливими та вірними.

Натан Ротшильд казав «Хто володіє інформацією, той володіє світом». У сучасному світі цей вислів набув нового значення: той, хто створює інформаційний контент, створює сучасний світ. Маріонетками можновладців стають як окремі журналісти, так і цілі інформаційні служби новин та газети. *Впливати на свідомість не так складно: для цього потрібно обрати суперечливе питання та подати його широкому загалу у тому вигляді, в якому воно стане вигідним для зацікавленої сторони. Одним з найефективніших способів впливу на суспільну думку є маніпулювання історією, в межах своїх інтересів, адже ніщо краще не затверджує права на володіння, наприклад, територією, як твердження, що ці території завжди належали зацікавленій стороні.* Щоб таке «твердження» було переконливішим застосовується завідомо неправдива інформація, подана таким чином, щоб очорнити опонента. Яскравим прикладом такої маніпуляції є агресія Російської Федерації проти України: захоплення територій, проведення незаконних референдумів, встановлення своєї влади на тимчасово окупованих територіях, розпалювання міжетнічної ненависті на підґрунті неіснуючих утисків російськомовної частини населення. Пропагандисти ігнорують реалії того, що до появи російських військових на тимчасово окупованих територіях населення вільно спілкувалось російською мовою, установи здійснювали прийом громадян та вели ділову переписку російською. Проте під час подій 2014 року, Російська сторона почала інформаційну війну проти України, розповсюджуючи фейкові новини, щодо політичної ситуації у державі, а також розповідаючи про утиски російськомовного населення україномовним.

Фейкові новини (від англ. «fake» – брехня, фальш) – це неправдива інформація, яка цілеспрямовано розповсюджується зацікавленими особами, що переслідують свої (зазвичай політичні) цілі, або бажають заробити на інтернет-трафіку. Поширюють обман, знищують засади цивілізованості та є небезпекою для демократії [2]. Таке визначення демонструє політичний підтекст цілей, які переслідують ті, хто створює та розповсюджує подібні новини. Нерідко й введені в оману журналісти, насправді вірять у інформацію, що їм диктує зацікавлена сторона. Яскравий приклад такого впливу на соціальну свідомість людей – Північна Корея, яка повторює долю Радянського Союзу 50-х років, живучи під «залізним куполом», населення страждає від бідності та голоду, часто не має навіть елементарного транспорту, щоб дістатися роботи, споживає лише спеціально відібрані новини, вивчає виключно пропагандистську літературу, та мріє про благополуччя верховного лідера, а також вважає усе це нормою [3]. Страшно уявити, що у XXI столітті, люди дійсно можуть бути настільки підконтрольні владі, проте свідчення тих, кому вдалося втекти з Північної Кореї жахають – люди справді вірили, що живуть в ідеальному світі, на відміну від «зіпсованої» Південної Кореї та Китаю. Їх думки були настільки спотворені політичною пропагандою, про Лідерів, що багато хто не вірив у можливість кращого життя [4]. Політична пропаганда та дезінформація, хоч і є різними поняттями, проте мету мають одну – вплинути на свідомість, змінити погляди на оточуючий світ та створити вигідну для автора політичну ситуацію.

Схожі дії можна прослідкувати у відносинах України та Росії від початку збройного конфлікту на Сході. Починаючи з незаконної анексії Кримського півострову російська

влада заперечувала свою присутність, списуючи усе на «волевиявлення російськомовного населення», або на «невдоволення діючою владою», не зважаючи на результати досліджень іноземних спостерігачів. Визнання Росією себе окупантом автоматично перетворило б її на відповідальну за масові вбивства, посягання на суверенітет іншої держави та порушення міжнародних законів. Проте позиціонуючи себе «сторonoю, що симпатизує одній зі сторін конфлікту», вона формально знімає з себе відповідальність [5]. Міжнародна спільнота, пов'язана дипломатичними зобов'язаннями не може закрити очі на подібні дії, проте без визнання агресором себе винним, на жаль, складно домогтись цілковитої відповідальності за дії іншої держави.

Проте збройний конфлікт – лише одна складова масштабних бойових дій, котрі розгорнула Російська Федерація по відношенню до України з метою захоплення її території. Наймасштабніша й найпотужніша частина антиукраїнської кампанії розгортається у будинках росіян та на міжнародних форумах, де Володимир Путін переписує історію, присвоюючи Росії княгинь, території та навіть видатних українців, наголошуючи, що усі ці особистості жили та працювали у часи, коли Україна входила до складу СРСР, а отже не можна стверджувати, що це – українці. Неоднозначна заява, якщо враховувати, що Радянський Союз був утворений з окремих республік, які мали самоназву та національну приналежність. Звичайно, політичний бомонд Заходу дивиться на подібні заяви кремлівської влади як на чергову спробу відвернути увагу від своїх незаконних дій. Спроби присвоїти історію – чудовий спосіб ствердитись у правах на територію, оскільки одна з улюблених історичних тем російських новин та виступів, у тому, що України як окремої держави не існувало, а все, що сьогодні входить до складу держави – результат перебування територій у складі Російської імперії, а пізніше – Радянського Союзу. Особливої уваги заслуговує цікавість президента Росії до історії України: його заява про «створення українців графом Потоцьким» спричинила чималий резонанс серед української історичної спільноти, оскільки цілком суперечить науковим фактам, проте росіяни справді вірять у слова свого президента, що на жаль, сильно нагадує ситуацію з вищезгаданими північнокорейськими лідерами [6]. На жаль, світова статистика демонструє зацікавленість країни-агресора у продовженні інформаційної війни з Україною, з метою розпалення міжетнічної ворожнечі, а також задля дискредитації її на міжнародній політичній арені, адже поки українська сторона конфлікту має міжнародну підтримку, Росія не може розвернути повномасштабне військове втручання на її території [7].

Спроби виставити населення України невігласами, які не поважають традиції, прославляють фашизм та знецінюють своє радянське минуле, а владу – купкою дилетантів, що знищують власний народ, з кожним роком посилюються. Лише протидія розповсюдженню дезінформації, перевірка джерел у новинах, а також критична оцінка отриманої інформації може захистити кожного громадянина від інформаційної війни, яка розгортається прямо зараз у наших домівках. На щастя, представники української сторони намагаються певною мірою «давати бій» супротивнику в цій «інформаційній війні». Конкретно, посилюється медіа-грамотність населення, політичні діячі залучаються до «твітер-дипломатії», а також створюються акаунти для ведення контр-пропаганди, підтримки проукраїнських історичних і політичних наративів, спростування російських фейків [8, с. 133–135].

Отже, критична оцінка отриманої інформації, підвищення стандартів відбору інформації, для новинних ресурсів, та використання надійних джерел – перший крок до суспільства, яке вміє відрізняти новини від завуальованої маніпуляції. Очищення медіа-контенту – одна з найважливіших завдань сучасних політиків, істориків, журналістів, та навіть правоохоронних органів, оскільки маніпуляції з інформацією, яку подають людям, можуть викликати непередбачувані результати: від звичайної паніки, до міжнародних скандалів. Таким чином, створюючи негативний образ не лише ресурсам, які розповсюдили цю інформацію, а й населенню, що в цю інформацію повірило. Усе, що вписується у сучасну стрічку новин, мов у літопис або хроніку, згодом стане історією, а

для науки вкрай важливо знайти правду. Тож для сучасної історичної науки актуалізується важливе завдання – доводити істину, відсіюючи маніпуляції та формуючи максимально повну картину сучасних подій.

Аннотация. Раскрыта проблема дезинформации населения, с целью воздействия на мировоззрение и политическую ситуацию в мире, в частности исследованы методы манипуляции историей Российской властью, с целью дискредитации Украины, разжигание межэтнической ненависти, и роль фейковых новостей в этом процессе.

Ключевые слова: «Украина»; «Россия»; «Фейк»; «Информационная война»; «Временно оккупированных территориях»; «Международные отношения».

Abstract. The paper showcases the issue of misinforming the population in attempts to influence people's worldviews, along with the political situation in the world, particularly the Russian authorities' methods of manipulating history in order to discredit Ukraine, incite ethnic hatred, as well as the role of fake news in this process.

Keywords: "Ukraine"; "Russia"; "Fake"; "Information war"; "Temporarily occupied territories"; "International relations".

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Moravec, Patricia L.; Minas, Randall K.; and Dennis, Alan. 2019. "Fake News on Social Media: People Believe What They Want to Believe When it Makes No Sense At All," *MIS Quarterly*, (43: 4) pp.1343–1360.
2. Fake News: Develop Your Fact-Checking Skills: Some News Literacy Vocabulary. URL: <https://researchguides.ben.edu/c.php?g=608230&p=4220191>
3. TEDGlobal 2013. The family I lost in North Korea. And the family I gained. Joseph Kim. URL: https://www.ted.com/talks/joseph_kim_the_family_i_lost_in_north_korea_and_the_family_i_gained#t-800569
4. TED2019. Как я сбежала из Северной Кореи и обрела свободу. Ёнми Парк. URL: https://www.ted.com/talks/yeonmi_park_what_i_learned_about_freedom_after_escaping_north_korea/transcript?language=ru#t-632013
5. Путин о военной технике на Донбассе: ее могут брать у симпатизирующих стран? Но это становится их собственностью URL: <https://interfax.com.ua/news/political/631351.html>
6. Путин открыл для себя идентичность украинцев: ее придумал граф Потоцкий. URL: https://focus.ua/world/446839-putin_otkryl_dlia_sebia_identichnost_ukraintsev_ee_pridumal_graf_pototskii
7. Україна – у топі світових фейкових новин. Найбільші «фейки» 2019 року. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/top-10-fake-news-stories-of-2019/30340560.html>
8. Мелекесцев К. Історія України в політичних маніпуляціях епохи постправди. *Історичні і політологічні дослідження*. №1 (66). С. 130–142. DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/2079-1828.2020.1.10>

УДК 930.1:791-51(477)»1919/1939»

ОБРАЗ ВОРОГА У РАДЯНСЬКОМУ УКРАЇНСЬКОМУ КІНО 1919–1939 рр.

А. О. Семеній, О. М. Бут

Анотация. У даній роботі розглядається втілення образу «ворога» в українському радянському кінематографі періоду 1919–1939 рр., його трансформація, види «ворогів» у кіно. Аналізується ситуація в українському кіномистецтві періоду 1919–1939 рр., показані основні напрямки кінопропаганди проти «ворогів» СРСР: проти зовнішніх, внутрішніх та прихованих ворогів, антирелігійна пропаганда. Специфіка дослідження теми передбачає застосування загальнонаукових (дослідницького, аналітико-синтетичного, узагальнення) та спеціальних історичних (періодизації, проблемно-хронологічного, історико-порівняльного, історико-генетичного) методів.

Ключові слова: кінематограф, фільм, пропаганда, ворог, релігія.

Роль кінематографа в сучасному суспільстві доволі велика, а з розширенням його можливостей вона тільки зростає. Протягом всього свого існування кіно використовується як засіб пропаганди, інструмент формування світогляду і певних інтересів людини. Кіно